سلێمانیی، پایتەختی جەهلی کوردایەتیی ... کامیار سابیر

ئەم نووسینە، دوو رەهەندی سیاسیی و ئابووریی لەسەر میکانیزمەکانی ئەو مەتیقە سیاسییەی لە سلێمانییدا، بە درێژایی صەدەیەک هەیە، لە خۆ دەگرێ. لایەنە سیاسییەکەی، جەخت لە گوتارە شاعیریی، حەماسیی و نەتەوەییەکەی ئەم شارە و نوخبە سیاسییەکانی دەکات، لە روئیە و بییرکردنەوەیان ورد دەبێتەوە. رەهەندە ئابوورییەکەیشی لەسەر ئەو کاولبووەیە کە پێی دەگوترێ مەترسییەکانی دەوڵەتی رەیعیی، ئەو پرۆژە رەیعییەی سلێمانیی داغان کردووە و هاوکات جوقەی لە حیزبەکانی سلێمانیی و نوخبەکانیشی بڕیوە و لە هەموو دۆخێکدا، لە جوغزی سیاسیی و ئابوورییەوە، بە تایبەتیی لە نیو صەدەی رابردوودا، بەردەوام، کاژی نوێیان فڕێ داوە، بەڵام هەمیشە هەر سوخرەکێشی مەرجەعی عولیای کوردایەتیی و بنەماڵەی بارزانیی بوونە. بە واتایەکی تر، سلێمانیی لە ماوەی یەک صەدەی رابردوودا بە گشتیی و نیو صەدەی رابردوودا بە تایبەتیی، نەیتوانیوە لە ئەکتە مورتەزیقەییەکەی شێخ مەحمود و لە خورافاتی کوردایەتییە بابانیی-موکریانیی- سلێمانیی و بارزانییەکە، نەک هەر دوو بکەوێتەوە، بەڵکو بەهۆی خورافاتی نەژادیی و نەتەوەییەوە، لەسەرچۆک بە ئەجێندا موخابەراتییەکانی پارتیی و ماڵی بارزانیی، یەک لەسەر یەک دەکەوێت و هەمیشەیش بە خوزیعبەڵاتی ئەوەی کە سلێمانیی پایتەختی جەهلی کوردایەتییە، بریینە کولاوەکانی خۆی ساڕێژ دەکاتەوە و بە کردەوەش، خزمەت بە بارزگانییە سیاسییەکەی مەرجەعی کوردایەتیی دەکات.

دوای فیاسکەی گەڵان، بە پانیی و بە درێژیی، فەشەلی ئەم بزوتنەوە سیاسییە، جارێکی تر فەشەلی ئەو خورافات و موناجاتەیە کە سلێمانیی بە پایتەختی کوردایەتیی و ناسیۆنالیزمی نەژادیی ئەریجناڵ دەزانێ. فەشەلی سیاسیی گەڵان، فەشەلی گوتاری کوردایەتییە ئەفەندییەکەیە کە کوردایەتییەکەی پارتیی پێ موزەیەف بوو، ئەوەی خۆی پێ ئەریجناڵ بوو. فەشەلی سیاسیی گەڵان، لە یەک رستەدا، ئەوە بوو کە خاوەنی گوتارێکی سیاسیی جودا نەبوو لە گوتارە زاڵەکەی پارتیی کە فاشیزمی کوردایەتییە. ٨٠ ساڵە ئەم کوردایەتییە بە فۆرم و بە ناوەڕۆکە، ئەم کوردایەتییە بە تێکست، بە روئییە و بە پرەنسیپە، کاژ لەسەر کاژ هەڵدەدات و زەربەی هەرە زۆری جارەکانیش، کاژەکان لە

نوخبە!کانی سلێمانییەوە بووە، چونکە خۆیان بە پادشای عەرشی کەلاوەی کوردایەتیی زانییوە. غەمخۆریی و پەرۆشیی بە دۆخی سیاسیی هەرێم، وای لێهاتووە تەنیا لە سلێمانیی و گەرمیانەوە، بییر لە دروستکردنی حیزبێکی تر بکرێتەوە. لە سییەکان و چلەکانەوە بە حەفتاکان و هەشتاکان، هەر سلێمانیی، رائیدی تەمەڕڕودەکان و حیزبە سیاسییەکان بووە. هاوکات بە درێژایی ٢٨ ساڵ لە دەسەڵاتی ئەم سیستەمە چەتەگەرییەی کوردایەتیی، هەر حیزبێک لە ناوچەکانی پارتیی دروست بووبێت، قیادییەکانی یان تەرۆر کراون و راوەدوو نراون، یاخود، بە هەڵمژیینی ناڕەزایەتییەکان، حیزبی دەستکردی خۆیان بووە. لە ناوچەکانی یەکێتیی کەمێک دۆخەکە جیاوازتر بووە، ژینگەی سیاسیی و کولتوورییەکەی ڕێگەی بە دروستبوونی حیزب داوە، بەڵام بە دەستەوەردان و زەرعکردنی توخمەکانی خۆیان، هەوڵیانداوە، ئیحتیوای حیزبەکە بکەن.

گرفتی سلێمانیی و حیزبی سیاسیی

تەمەنی سلێمانیی پتر لە دوو صەد ساڵە، ئەم تەمەنە بە شار، بە هەردوو مەفهومی شاری (دێریین و مۆدێرن)، تەمەنێکی زۆر کەمە، بەڵام سلێمانیی باجی ئەم لاساریی و سەرکێشییانەی، لە صەد ساڵەی رابردوودا، زۆر بە قورسیی داوە. زۆریینەی جارەکان، بە وێرانکردن و بۆردمانکردنی شارەکە، بە زیانی سیاسیی و ئابووریی شارەکە، شکاوەتەوە. لە دروستبوونی عێراقدا کە بریتانییەکان ویلایەتی موصڵیان بە عێراقی دوو ویلایەتەکەی ترەوە(بەصرە و بەغداد)ەوە لکاند(Annexed)، جا بە باڵانسی سیاسیی و جیۆگرافیی بووبێت یان، بەهۆی دۆزیینەوەی نەوت و سامانی سروشتییەوە بووبێت، ئەوە شارۆچکەکانی ئەوکاتی ویلایەتی موصڵ، بەتایبەتیی ناوچەکانی ئێستای کەرکوک، هەولێر، دهۆک(ئەوکات، ئاکرێ شارۆچکەیەکی گەورە بوو)...تاد، عەقڵانییتر بوون لە شارۆچکەی ئەوکاتی سلێمانیی و دوای تەقوتەقەکانی شێخ مەحمود نەکەوتن کە مەتیقی ئاغاواتیی، ملهوڕیی،عەمالەت، دیینیی و طائیفیی(بە ستاندەردی ئەو سەردەمە) لە پشت تەمەڕڕودە ناعەقڵانییەکەیەوە بوو.

تەنانەت ناوچەکانی کەرکوکیش، لە سلێمانیی باشتر بوون و باوەڕیان بە شێخ و ستەمکارێکی کورد نەکرد کە بە حەنینی پاشماوەی عوثمانییەکان، کاری پرۆکسیی بە ئەجێنداکانی ئیتحیاد و تەرەقیی ناسیۆنالیستە تورکەکان دەکرد. دروستتر بگوترێ ناسیۆنالیزمی دیینیی و عوثمانیی، دژ بە کافرانی ئینگلیز، هاندەری سەرەکیی ئەو حەماقەتە سیاسییەی شێخ بوون. سەرەنجام، شێخ و بزوتنەوەکەی کە

مەئمورییەتیان بە تورکیای نوێ دەکرد، بەڵام بە ڤەرژنی عوثمانییەکان، بە بیانووی ئەوەی کورد ئەندامێکە لە میللەتانی ئیمپراتۆریای عوثمانیی و دەبێ لە کوفری بریتانیای عوظما و وڵاتە دەستکردەکەیان (عێراق) بە دوور بێت، سەری سلێمانیی لە قوڕەک نا کە تا ئێستایش ئەو پەراوێزخستنە وئەو سەر لە قوڕنان و دابڕانە سیاسییەی سلێمانیی بە عێراق و بە هاوکێشە ئیقلیمییەکانەوە هەیەتی، درێژەی هەیە. وێرانەکە لەوەدایە لەوساوە تا ئێستا، بەشی هەرە زۆری مونەوەرەکانی سلێمانیی و سیاسییە لەکایەییەکانی سلێمانیی، قاچ لەو ئاوە دەخشێنن کە شێخێک رشتی، پەیوەندیی بە تورکیاوە، عەمالەتێکی ئیقلیمیی بوو کە نەخشەی بریتانییەکان، تێک بدات. شێخێکی خەڵەفاو (خەرەفاو) کە دوای خورافەی گەڕاندنەوەی خیلافەتی عوثمانیی کەوتبوو. تەنانەت هێندە لە سیاسییە موحەلییەکانی سلێمانیی، بە ئەوەی لەبەرامبەر خورافە و وەهمی بارزانییدا، شتێک هەبێت شانازیی پێوە بکەن، شێخ قوت دەکەنەوە، بە باڵانسڕاگرتنی سلێمانیی لە هەمبەر حوکمی مافیاکانی کوردایەتیی لە هەولێر.

لەگەڵ فۆرمەڵەبوونی ناسیۆنالیزمی کوردیی لە رووی سیاسییەوە، دوای ئەوەی لە دووتوێی شیعری کوردییەوە (لە ئەحمەدی خانییەوە بە حاجی قادری کۆیی) وەکو تێکستی ئەدەبیی فۆرمەلە بووبوو، نوخبەکانی سلێمانیی، سەرمەشقی ئەم نەتەوەییبوونە بوون لە فۆرمی ناسیۆنالیزمی سەردەمدا، لە شێخ مەحمودەوە بە حیزبی هیوا، بە کاژیک تا بە پاسۆک دەگات، لە کوردستانی ئێرانەوە کە ژێکاف بناغەی زیهنیی فۆرمەڵەبوونی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان (لەسەر داوای ستالینستەکان) و کۆماری کوردستان بوو تا بە دامەزراندنی پارتیی دیمۆکراتی کورد لە کوردستانی عێراق دەگات، زۆرینەی رەهایان، نەژادییە توندڕەکان و قەومییەکانی سلێمانیی و دەوروبەری بوون. تەنانەت، براهیم ئەحمەد بە حەماسی نەتەوەیی سابڵاغ و کۆمارەکەی، لە سلێمانییەوە لقی ئەو حیزبەی کوردستانی ئێرانی، کردبووەوە و دواتریش باراشی کوردایەتییەکەی، بە کەر و کورتانەوە، تەسلیمی رەئیس عەشیرەتێکی وەکو مەلا موصطەفا کرد.

مونەوەرە سیاسییەکانی چلەکان و پەنجاکانی سلێمانیی، پارتییان ئەوەندە بە حەماسی نەتەوەیی و لاساییکردنەوە دروستکرد، وەکو ئەوەی سلێمانیی، نوێنەرایەتیی هەموو کورد بکات! بەڵام نوخبەکانی لەباری سیاسیی و فیکرییەوە، لەباری کۆمەڵایەتیی و جەماوەرییەوە، ئەوەندە تێکشکاو و لاواز بوون، حیزبیان بە قیادە و قاعیدەوە، بە شیعر و گۆزەوە، تەسلیمی مەلا موصطەفایەکی ئاوارە و دواتر گەڕاوەی سۆڤێت

کرد کە جگە لە دارجگەرە و قسەی مەجلیسی عەشایەریی، شتێکی تری لە سیاسەت، لە فیکری سیاسیی و دیپلۆماسییەت نەدەزانی. بە کورتییەکەی لە شێخ مەحمودەوە، بە هەمزە عەبدوڵا، بە برایم ئەحمەد، بە تاڵەبانیی و کوڕو برازاکانی، تا بە نەوشیروان موصطەفا و کوڕە قاروونەکانی دەگات، هەموویان ڕۆڵیان بینیی لە سوخرەکێشیی سلێمانیی، بە بنەماڵەی بارزانیی و هەژموونە سیاسییەکەیان و ئێستا هەژموونە ئابوورییە زەبەلاحە صەدان میلیارد دۆلارییەکەیشی هاتووەتە سەر.

پارتیی دێمۆکراتیی کوردستان- عێراق/ پارتیی، بە سەرۆکایەتیی موصطەفا بارزانیی تا بە ئێستا دەگات، توانیویەتی تەواوی ئەو قەومچییەتییەی سلێمانیی شانازیی پێوە دەکات لە شێخ مەحمودەوە بۆ ٢٠١٩، هەمووی نەک هەڵمژێ و لە خۆی بگرێ، بەڵکو هەموو ئەو حیزبانەی ئیدیعای کوردایەتیی و دروشمی نەتەوەیی دەکەن، بە تایبەتیی ئەوانەی دەڵێن" سلێمانیی پایتەختی حەماقەتی کوردایەتییە"، هەموویان لە ئەجێنداکانی پارتیی نەک هەر تەنا پڕەن، بەڵکو هەموویان دەڕژێنەوە ناو مەرجەعی بارەگاکەی بارزانیی و بە راستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ، ئەجێنداکانی ماڵی بارزانیی پێش دەخەن. ئێستایش بەشێک لە کۆنە ئاشەکان(ئاڵای شۆڕش)، کۆنە شیوعیی و کۆنە چەپەکان، لەگەڵ بەشێکی بەرچاو لە قیادییە سۆشیاڵ دێمۆکراتەکانی یەکێتیی، کۆنە کۆمەڵەکان و قیادەی ئێستای گۆڕان، وێڕای بەشێکی بەرین لە ئیسلامییەکان و هەندێ لە کۆمیونیستە لەکاڵیی و نەژادییەکان، بە دەنگ و بە ڕەنگ، لە هەوڵی دروستکردنی خورافەی ئەنجوومەنێکی سیاسییدان کە جگە و ڕێگەیەکی سیاسیی و دیپلۆماسیی بە پییرەپیاوێکی وەکو بارزانیی بدۆزنەوە و بەهۆی حەشیشی کوردایەتیی و بیزنسی میلیارد دۆلارییەوە، چۆن خۆیان تەخدیر بوونە، دەیانەوێ رای گشتییش تەخدیر بکەن و خەڵک بە تەپکەکانی پارتیی و ماڵی بارزانیی، راو بکەن. ئەمانەی ئەم جۆرە جێنتڵمانییە سیاسییە دەکەن، زۆربەی هەرە زۆریان، خەڵکی سلێمانیی و دەوروبەری سلێمانیین.

سلێمانیی، بەراوردی دۆخە کولتووریی و سیاسییەکەی بکەیت بە شارەکانی کوردستان لە پارچەکانی تر، لە رووی سیاسیی، کولتووریی و مێژووییەوە، لاسایی شارێکی وەکو سابڵاغی کردووەتەوە و لەوێوە، فۆرمی حیزبیی سیاسیی هێناوەتەوە. لە کاتێکدا، سابڵاغ لە چاو سلێمانییدا، دەبووایە وەکو کوێرەدێیەک حیساب بکرایە. بە پێچەوانەوە، کولتووری سیاسیی سنە کە لە کوردستانی ئێرانیشدایە،

هەمیشە ناوچەکانی موکریانی وەکو شوێنی ئاغا و دەرەبەگ، شوێنی تفەنگچیی و رەدوو کەوتنی سیاسەتی ئیقلیمیی(چاولێکاریی کۆماری کوردستان بە کۆماری ئاذەربایجان) ناوزەد کردووە. هەر ئەم ناسیۆنالیزمە سابڵاغیی و موکریانییەشە لە مەنتاڵیتیی کوردایەتییەکەی مونەوەرە سیاسییەکانی سلێمانییدا، بە بابانیزم و پایتەختی جەهلی کوردایەتیی، بە ماڵی بارزانیی مۆبێڵایز کراوە و ئەوانیش بە ئەوجی سیاسیی خۆیان گەیاندووە و بیزنسی گەورەی وەکو ئەم چەتەگەرییە ئابوورییەی هەرێمیان رێناوە. بەشێک لە مەنتاڵیتیی و غروری ئەم ناسیۆنالیزمە بابانیی و موکریانییەی لە سلێمانییدایە، پێیانوایە کە هەولێر لە باری سیاسیی و کولتوورییەوە، بە تایبەتییش لە فیکری سیاسییدا، زۆر لە دوای سلێمانییەوەیە! لە واقیعدا، بە درێژایی یەک قەرن، هەولێر عەقڵانیتر و واقیعیتر مامەڵەی لەگەڵ دەخڵە سیاسییە جیاوازەکاندا کردووە و ئەم کونە بایە و ئەم جەهل و رەشەکییە، ئەم کونە فشەیەی کوردایەتیی، هەر پیرۆزی نەتەوەیی و نەژادییەکانی سلێمانیی بەت. تەنانەت، قامیشلۆ، ئامەد و کرماشانیش کە شاری گەورەی کوردستانەکانی ترن، زۆر عەقڵانیتر لە نوخبە سیاسییە هەرزەکارەکانی سلێمانیی، لە رۆشنبییرە! مونەوەرە شیعربازەکانی سلێمانیی و ئەکادیمییە نەتەوەپەرستە بەتاڵەکانی سلێمانیی، بیریان کردووەتەوە.

ئەمانە بە دونیای عەرەبییش، هەمان حەقیقەتی مێژوویی و سیاسیی، جێکەوت دەکرێن. سلێمانیی بە کوردایەتیی رۆڵی موصڵ، دیمەشق و قاهیرەی، بە عوروبە بیینییوە. ئەو شارە عەرەبییانەی لە قەرنی رابردوو و سەرەتای ئەم قەرنەشدا خۆیان بە ئەسپی طەروادەی ناسیۆنالیزمی عەرەبیی زانییوە و دەزانن، بە راورد بە شارە عەرەبییەکانی تر، زۆر وێران و بەشێکی زۆری خەڵکی ئەم شارانە، بەیان بکرێ، نیشتمان و خاک و ئوممەی عەرەبییش بەجێدەهێڵن و بە دوای ژیانێکی پڕ لە کەرامەت و ئاسوودەییدا دەگەڕێن. ئەمە بە سلێمانییش هەروایە و هەر ئەمەیشە کە زۆرترین رەوەندی کۆچکردووی کورد لە سەرتاسەری کوردستانەکان و شارەکانی کوردستان، خەڵکی سلێمانیی زۆرترین رێژەیان لە وڵاتەکانی رۆژئاوا و بە دوای ژیانێکی باشتردا(دوور لە حەماقەت و کەرەکەری پایتەختی کوردایەتیی)، سەری خۆیان هەڵگرتووە.

لە باری سیاسیی و مێژووییەوە، مێژووی صەد ساڵی سلێمانیی بەگشتیی و پەنجا ساڵی رابردوو بە تایبەتیی، نەک هەر سامپڵێکی باشی ئەو دەخڵە سیاسیی و کولتوورییەی سلێمانیی بەیان دەکات، بەڵکو

هەرکەسێکی عەقڵانیی و واقیعیی خەڵکی سلێمانیی و دەوروبەرەکەی بێت، دەبێ لەوە تێبگات، ئەم دەمار ڕەپبوونە نەتەوەیی و نەژادییەی سلێمانیی، جگە لە وەڕانبوون، بەرکەناربوون و پەراوێزخستنی سلێمانیی، چیی شتێکی باشی بۆ خەڵکی کوردستان بەگشتیی و بۆ خەڵکی سلێمانیی بە تایبەتیی هەبووە؟ ئایا پاداشتی ئەو هەموو قوربانییەی خەڵکی سلێمانیی لە مێژووی صەد ساڵەی ناسیۆنالیزمی پرۆمیتیڤەوە بە ناسیۆنالیزمە موکریانیی، شێخنشینیی و عەشیرەتییەکەی کوردایەتیی، لە دروستبوونی عێراقەوە بۆ وەهمی ئەحمەقانەی دەوڵەتە کوردییەکەی بارزانیی و ئینتیحارە سیاسییە موراهیقانەکەی ریفراندۆم، ئەوەیە کە سلێمانیی بەم دەردە ببرێت کە براوە؟

درێژەی هەیە...

کامیار سابیر